

Torah from Around the World

Wie een ander gunstig beoordeelt zal zelf gunstig beoordeeld worden.

Talmoed, Sjabbat 127b

Sjabbat 2 september 2023/ 16 Elloel 5783, Ki Tavo, Dewariem/Deuteronomium 26:1 - 20:8

Tanach blz. 401 - 410

Haftara: Jesjajahoe 601 - 622

Tanach blz. 902

Vertaler: Bram Lagendijk

Commentaar: **Rabbin Jonathan Sacks z"l** was bij leven opperrabbin van het Verenigd Koninkrijk.

[Oorspronkelijke Engelse tekst](#)

Het streven naar vreugde

Geluk, zei Aristoteles, is het ultieme doel waar alle mensen naar streven. [1] Maar in het Jodendom is dat niet per se zo. Geluk is van grote waarde. *Asjree*, het Hebreeuwse woord dat het dichtst bij geluk ligt, is het eerste woord van het boek Psalmen. We zeggen drie keer per dag het gebed dat bekend staat als *Asjree*. We kunnen zeker onderschrijven dat leven, vrijheid en het nastreven van geluk tot de onvervreembare rechten van de mensheid behoren.

Maar *Asjree* is niet de centrale waarde van de Hebreeuwse Bijbel. Bijna tien keer zo vaak komt het woord *simcha*, vreugde, voor. Het is een van de fundamentele thema's van Dewariem/Deuteronomium als boek. De stam s-m-ch komt slechts één keer voor in Bereesjiet/Genesis, Sjemot/Exodus, Wajikra/Leviticus en Bemidbar/Numeri. Maar niet minder dan twaalf keer in Dewariem. Het vormt de kern van de Mozaïsche visie op het leven in het land Jisraeel. Dat is waar wij God met vreugde dienen.

Vreugde speelt een sleutelrol bij twee thema's in de *sidra* van deze week. Een daarvan heeft te maken met het brengen van de eerstelingen naar de Tempel in Jeroesjalajim. Na een beschrijving van de ceremonie die daarbij plaatsvond, besluit de Tora als volgt:

Daarna mag u, samen met de Leviëten en de vreemdelingen die bij u wonen, een feestmaal houden met al het goede dat u en uw familie van hem hebben ontvangen. (*Dewariem 26:11*)

Het andere thema is heel anders en verbazingwekkend. Het heeft te maken met de vervloekingen. Er zijn twee passages over vervloekingen in de Tora, één in Wajikra 26, de andere in Dewariem 28. De verschillen zijn opmerkelijk. De vervloekingen in Wajikra eindigen op een hoopvolle toon. Die in Dewariem eindigen in sombere wanhoop. De vervloekingen in Wajikra spreken van totale afstand tot het Jodendom door het volk. Het volk gaat *bekeri* met God om, verschillend vertaald als: vijandig, opstandig of minachtend. Maar de vervloekingen in Dewariem worden eenvoudigweg uitgelokt "omdat u de Eeuwige, uw God, niet met vreugde hebt gediend, blij met alles wat u bezat". (*Dewariem 28:47*)

Vreugdeloosheid is weliswaar misschien niet de beste manier van leven, maar het is zeker geen zonde, laat staan één die een reeks van vervloekingen rechtvaardigt. Wat wordt bedoeld wanneer de Tora een nationale ramp toeschrijft aan een gebrek aan vreugde? Waarom lijkt vreugde in het Jodendom belangrijker te zijn dan geluk? Om deze vragen te beantwoorden moeten we eerst het verschil begrijpen tussen geluk en vreugde. Dit is hoe de eerste psalm een gelukkig leven beschrijft:

Gelukkig de mens die niet meegaat met wie kwaad doen, die de weg van zondaars niet betreedt, bij spotters niet aan tafel zit, maar vreugde vindt in de wet van de Eeuwige en zich verdiept in zijn wet, dag en nacht. Hij zal zijn als een boom, geplant aan stromend water. Op tijd draagt hij vrucht, zijn bladeren verdorren niet. Alles wat hij doet komt tot bloei. (*Tehiliem/Psalmen 1:1-3*)

Dit is een onbezorgd en gezegend leven, gegeven aan iemand die leeft in overeenstemming met de Tora. Net als een boom heeft zo'n leven wortels. Het wordt niet alle kanten opgeblazen door elke windvlaag of bevlieging. Zulke mensen dragen vrucht, blijven standvastig, overleven en gedijen. Maar ondanks dat alles is geluk de gemoedstoestand van een individu.

Simcha, vreugde, gaat in de Tora nooit over individuen. Het gaat altijd over iets dat we delen. Een pasgetrouwde man dient een jaar lang niet in het leger, zegt de Tora, zodat hij "thuis kan blijven om zijn vrouw gelukkig te maken". (*Dewariem 24:5*) U moet al uw offers naar het centrale heiligdom brengen, zegt Mosje. "Richt daar ten overstaan van de Eeuwige, uw God, een feestmaal aan en geniet met uw familie van de zegeningen waarmee Hij uw inspanningen heeft beloond." (*Dewariem 12:7*)

De feesten zoals beschreven in Dewariem, zijn dagen van vreugde, juist omdat het gelegenheden zijn voor collectieve viering: "Ten overstaan van hem moet u dan feestvieren, samen met uw zonen en dochters, uw slaven, uw slavinnen, de Levieten die bij u in de stad wonen, en de vreemdelingen, de weduwen en de wezen." (*Dewariem 16:11*) *Simcha* is gedeelde vreugde. Het is niet iets dat we in eenzaamheid ervaren.

Geluk is een houding in relatie tot het leven als geheel, terwijl vreugde om het moment gaat. Zoals J.D. Salinger ooit zei: "Geluk is een vaste stof, vreugde is een vloeistof." Geluk is iets wat je nastreeft. Maar vreugde is dat niet. Het ontdekt jou. Het heeft te maken met een gevoel van verbondenheid met andere mensen of met God. Het komt uit een andere sfeer dan geluk. Het is een sociale emotie. Het is de blijdschap die we voelen wanneer we samenkomen met anderen. Het is de verlichting van eenzaamheid.

Paradoxaal genoeg is het bijbelboek dat het meest op vreugde gericht is, precies het boek dat vaak als het ongelukkigste van allemaal wordt beschouwd: Kohelet/Prediker. Kohelet is overbekend als de man die alles had, maar het allemaal beschreef als *hewel*, een woord dat hij bijna veertig keer gebruikt in het boek, en dat op verschillende manieren wordt vertaald als: betekenisloos, nutteloos, zinloos, leeg. Of, zoals in de welbekende weergave van de King James Bijbel: ijdelheid. Daarentegen gebruikt Kohelet het woord *simcha* zeventien keer. Dat wil zeggen, meer dan alle Mozaïsche boeken bij elkaar. Na al zijn meditatie over de nutteloosheid van het leven eindigt Kohelet met een aansporing tot vreugde:

"Ik heb vastgesteld dat voor de mens niets goeds is weggelegd, behalve vrolijk te zijn en van het leven te genieten." (*Kohelet 3:12*)

"Daarom, zo heb ik vastgesteld, is het maar het beste voor een mens dat hij vreugde put uit alles wat hij onderneemt. Dat is wat hem is toebedeeld." (*Kohelet 3:22*)

"Daarom prijs ik de vreugde, want er is onder de zon niets beters voor de mens dan dat hij zich aan eten en drinken te goed doet en geniet." (*Kohelet 8:15*)

"Wanneer een mens lang leeft, laat hij dan van elke dag genieten..." (*Kohelet 11:8*)

Ik opper in de *Koren Soekot Machzor* dat Kohelet alleen kan worden begrepen als we beseffen dat *hewel* niet zinloos, leeg of nutteloos betekent. Het betekent 'een oppervlakkige ademhaling'. Kohelet is een meditatie over sterfelijkheid. Hoe lang we ook leven, we weten dat we op een dag zullen sterven. Onze levens zijn slechts een microseconde in de geschiedenis van het universum. De kosmos duurt eeuwig, terwijl wij levende, ademende stervelingen zijn, niet meer dan een vluchtige ademhaling.

Kohelet is hierdoor geobsedeerd, omdat het het leven van elke zekerheid dreigt te beroven. We zullen nooit de langetermijnresultaten van onze inspanningen meemaken. Mosje leidde het volk niet naar het Beloofde Land. Zijn zonen volgden hem niet na in grootsheid. Zelfs hij, de grootste der profeten, kon niet voorzien dat hij voor altijd herinnerd zou worden als de grootste leider die het Joodse volk ooit heeft gehad. Van Gogh verkocht tijdens zijn leven slechts één schilderij. Hij kon niet weten dat hij uiteindelijk zou worden geprezen als een van de grootste schilders van de moderne tijd. Wij weten niet wat onze erfgenamen zullen doen met wat wij hen nalaten. We kunnen niet weten hoe en of we herinnerd zullen worden. Hoe kunnen we dan achter de zin van het leven komen?

Kohelet vindt het uiteindelijk niet in geluk, maar in vreugde, omdat vreugde niet zit in gedachten aan morgen, maar in de dankbare aanvaarding en viering van vandaag. We zijn hier, we bestaan, we zijn met anderen die ons gevoel van vreugde delen. Wij wonen in Gods land, genieten van Zijn zegeningen, eten de opbrengst van Zijn aarde – bevoeid door Zijn regen en tot bloei gebracht onder Zijn zon, ademen de lucht in die Hij ons heeft ingeblazen, leven het leven dat Hij elke dag in ons vernieuwt. En ja, we weten niet wat morgen zal brengen, we zijn omringd door vijanden, het was nooit de veilige of gemakkelijke keuze om Joods te zijn. Maar als we ons concentreren op het moment, onszelf toestaan te dansen, zingen en danken, als we de dingen doen om wat ze zijn en niet voor een of andere beloning, als we ons individualisme loslaten en een stem worden in het koor van de heilige stad, dan is er vreugde.

Kierkegaard schreef ooit: “Er is morele moed voor nodig om te rouwen; er is religieuze moed voor nodig om zich te verheugen.” [2] Het is een van de meest indringende feiten over het Jodendom en het Joodse volk dat onze geschiedenis doortrokken is van tragedie. Niettemin verloren Joden nooit het vermogen om zich te verheugen, om feest te vieren temidden van duisternis, zelfs niet om het lied van de Eeuwige te zingen in een vreemd land.

Er zijn oosterse geloofsovertuigingen die gemoedsrust beloven als we onszelf kunnen sterken in gewoonten van aanvaarding. Epicurus leerde zijn discipelen om risico's te vermijden zoals een huwelijk of een carrière in het openbare leven. Geen van deze benaderingen mag worden ontkend, maar Jodendom is geen religie van aanvaarding, noch hebben Joden de neiging gehad om het risicovrije leven te zoeken. We kunnen mislukkingen en nederlagen overleven als we nooit het vermogen tot vreugde verliezen. Elke Soekot verlaten we de veiligheid en het comfort van onze huizen en leven in een hut die is blootgesteld aan de wind, de kou en de regen. Toch noemen we het *zeman simchateenoe*, het seizoen van vreugde. Dat is grotendeels wat het betekent om Joods te zijn.

Vandaar de benadrukking van Mosje dat het vermogen tot vreugde het Joodse volk de kracht geeft om te verdragen. Zonder dat worden we kwetsbaar voor de vele rampen die beschreven staan in de vervloekingen in de *sidra*. Samen vieren bindt ons als volk. Dat en de dankbaarheid en ootmoed die voortkomen uit het inzicht dat onze prestaties niet door onszelf bereikt zijn, maar door de zegeningen van God. Het nastreven van geluk kan uiteindelijk leiden tot zelfoverschatting en onverschilligheid tegenover het lijden van anderen. Het kan leiden tot risicomijdend gedrag en het onvermogen om ‘veel te durven’. Vreugde daarentegen verbindt ons met anderen en met God. Vreugde is het vermogen om het leven als zodanig te vieren, wetende dat wat de toekomst ook zal brengen, wij vandaag hier zijn, onder Gods uitspannel, in het universum dat Hij heeft gemaakt, waarvoor Hij ons als Zijn gasten heeft uitgenodigd.

Tegen het einde van zijn leven, nadat hij twintig jaar doof was geweest, componeerde Beethoven een van de grootste muziekstukken ooit geschreven: zijn *Negende symfonie*. Intuïtief voelde hij dat dit werk de klank van menselijke stemmen nodig had. Het werd de eerste koorsymfonie van het Westen. De woorden die hij op muziek zette, waren Schillers *Ode aan de Vreugde*. Ik beschouw het Jodendom als een ode aan de vreugde. Net als Beethoven hebben Joden lijden, isolement, ontberingen en afwijzing gekend, maar het ontbrak hen nooit aan de religieuze moed om zich te verheugen. Een volk dat onzekerheid kent en toch vreugde kan voelen, kan nooit verslagen worden. Want zijn geest kan nooit

gebroken worden, noch zijn hoop vernietigd. Als individu streven we misschien naar de goedheid die tot geluk leidt, maar als deel van een morele en spirituele gemeenschap worden we we zelfs in moeilijke tijden gedragen op de vleugels van vreugde.

[1] Aristoteles, *Ethica Nicomachea*, Boek 1.

[2] *Journals and Papers*, vol. 2. Bloomington: Indiana University Press, 1967, p. 493.